

Kommunrevisionen
Upplands-Bro

Till:
Kommunstyrelsen
Tekniska nämnden

För kännedom till:
Kommunfullmäktige

2016-09-06

Revisionsrapport: Granskning av kommunens VA-verksamhet

På uppdrag av Upplands-Bro kommuns förtroendevalda revisorer har KPMG granskat kommunens VA-verksamhet. Uppdraget ingår i revisionsplanen för år 2016.

Efter genomförd granskning bedömer vi att rutinerna avseende kommunens VA-verksamhet i huvudsak är ändamålsenliga och tillräckliga, men att det finns utrymme för vissa ändringar/förbättringar av rutinerna för att ytterligare stärka den interna kontrollen och att säkerställa att oönskade händelser inte inträffar.

Vi lämnar nedanstående rekommendationer i syfte att uppnå en förbättrad intern kontroll:

- VA-enheten bör fortsätta arbetet med att ta fram en VA-plan samt med denna som grund även en heltäckande respektive löpande filmnings-/fotograferingsplan vad gäller VA-nätet.
- Arbetet med den s.k. VA-kartan bör färdigställas. Detta innefattar bl.a. registrering av uppgifter i särskild drift- och underhållsmodul.
- Arbetet med övergång till komponentredovisning med därtill kopplad komponentavskrivning bör slutföras. Det som i nuläget återstår är uppdelning i komponenter vad gäller historiska investeringar.
- En översyn av självkostnadsdelarna bör göras. Det är självkostnaden som ligger till grund för taxornas storlek. I samband med granskningstillfället framgick det att kostnaderna vad gäller intag av dagvatten är större än vad som återspeglas i taxorna.
- Arbetet vad gäller den långsiktiga planeringen bör slutföras och löpande uppdateras. Detta gäller såväl investeringar som underhåll. Taxorna och deras konstruktion ska vara en del i detta arbete. Tidigare år har underhållet kring verken och nätet inte varit tillräckligt varvid en s.k. underhållsskuld uppstått. Det är viktigt att bibehålla värdet på anläggningskapitalet.

Revisionen beslutade att överlämna rapporten till Kommunstyrelsen och Tekniska nämnden för yttrande senast 30 november 2016 och för kännedom till kommunfullmäktige.

För Upplands-Bro kommuns revisorer

Thomas Ljunggren
Ordförande

Roger Gerdin
Vice ordförande

Upplands-Bro kommun

**Granskning av kommunens VA-
verksamhet**

Revisionsrapport

KPMG AB
Augusti 2016
Antal sidor: 7

Innehåll

1.	Sammanfattning	1
2.	Bakgrund och syfte	2
3.	Revisionsfrågor	2
4.	Avgränsning	2
5.	Metod	2
6.	Ansvariga nämnder/styrelse	3
7.	Projektorganisation	3
8.	Genomgång av VA-verksamheten	3
9.	Bedömning och rekommendationer	7

1. Sammanfattning

Vi har av Upplands-Bro kommuns revisorer fått i uppdrag att granska kommunens VA-verksamhet. Uppdraget ingår i revisionsplanen för år 2016.

Efter genomförd granskning bedömer vi att rutinerna avseende kommunens VA-verksamhet i huvudsak är ändamålsenliga och tillräckliga, men att det finns utrymme för vissa ändringar/förbättringar av rutinerna för att ytterligare stärka den interna kontrollen och att säkerställa att oönskade händelser inte inträffar.

Vi lämnar nedanstående rekommendationer i syfte att uppnå en förbättrad intern kontroll:

- VA-enheten bör fortsätta arbetet med att ta fram en VA-plan samt med denna som grund även en heltäckande respektive löpande filmnings-/fotograferingsplan vad gäller VA-nätet.
- Arbetet med den s k VA-kartan bör färdigställas. Detta innefattar bl a registrering av uppgifter i särskild drift- och underhållsmodul.
- Arbetet med övergång till komponentredovisning med därtill kopplad komponentavskrivning bör slutföras. Det som i nuläget återstår är uppdelning i komponenter vad gäller historiska investeringar.
- En översyn av självkostnadsdelarna bör göras. Det är självkostnaden som ligger till grund för taxornas storlek. I samband med granskningstillfället framgick det att kostnaderna vad gäller intag av dagvatten är större än vad som återspeglas i taxorna.
- Arbetet vad gäller den långsiktiga planeringen bör slutföras och löpande uppdateras. Detta gäller såväl investeringar som underhåll. Taxorna och deras konstruktion ska vara en del i detta arbete. Tidigare år har underhållet kring nätet inte varit tillräckligt varvid en s k underhållsskuld uppstått. Det är viktigt att bibehålla värdet på anläggningskapitalet.

2. Bakgrund och syfte

Revisorerna har i revisionsplaneringen för 2016 uppmärksammat risker beträffande kommunens VA-verksamhet. VA-verksamheten i en kommun ska vara en avgiftsfinansierad verksamhet, d v s skattekollektivet ska inte belastas med kostnader som hör till denna verksamhet.

De taxor som tas ut ska spegla självkostnaden för verksamheten, detta gäller såväl brukningstaxan, som debiteras kunder utifrån upplagda abonnemang, som anslutnings-/anläggningstaxan som är aktuell då nya fastigheter eller områden ansluts till VA-nätet.

Revisionen upplever att det finns ett behov av att klarlägga ett antal frågeställningar avseende VA-verksamheten och vad det kan innebära för kommunen i ett ekonomiskt och verksamhetsmässigt perspektiv.

3. Revisionsfrågor

Följande revisionsfrågor är aktuella i samband med granskningen:

- Styrning, ledning och ansvar beträffande VA-verksamheten?
- Hur används statistik och nyckeltal?
- Taxa i förhållande till självkostnad (ingår alla kostnader? rättvisande täckningsgrad?)
- Kostnadsuppgifter avseende kubikmeter dricksvatten samt kostnadsuppgifter avseende omhändertagande av kubikmeter avloppsvatten?
- Vilka redovisningsprinciper gäller för anslutnings-/anläggningsavgifter?
- Följs god redovisningssed avseende redovisningen av VA-verksamheten?
- Vattenkvalitén (kvalitetskrav? vattenverk?)
- Vattentäkt och reservtäkt (säkerställd produktion?)

4. Avgränsning

Granskningen avser kommunens VA-verksamhet och därtill hörande redovisningar och principer.

5. Metod

Granskningen har genomförts genom studier och analys av styrande och stödjande dokument samt genom intervjuer med ansvariga handläggare i kommunen.

6. Ansvariga nämnder/styrelse

Granskningen har avsett tekniska nämnden och kommunstyrelsen.

7. Projektorganisation

Granskningen har genomförts av Anders Petersson, certifierad kommunal yrkesrevisor under ledning av Monica Rådestad, kundansvarig och certifierad kommunal yrkesrevisor.

8. Genomgång av VA-verksamheten

VA – Allmän bakgrund

Utbyggnaden av vatten- och avloppsledningarna i Sverige startade på 1800-talet som ett hälsoarbete för att förbättra tillgången till vatten och minska sanitära problem genom avloppsavledning. Därefter har utbyggnaden följt samhällsutbyggnaden i övrigt. Det betyder att under de år samhället expanderade byggdes många ledningar. Miljonprogramsutbyggnaden under 1960- och 1970-talen är det tydligaste exemplet. Stora delar av Sveriges ledningar är från den tiden. Från början var det hälsa och hygien som var anledning till utbyggnaden av VA, men med tiden har miljöfrågorna fått allt större betydelse, samtidigt som hälsoaspekterna är fortsatt viktiga.

En stor andel av de ledningar som lagts under första delen av 1900-talet ligger kvar, och andelen som är ersatt utgör en grund för att bedöma hur länge materialen håller. För nyare material, även ledningar som är 20-40 år, är det svårare att bedöma hur länge de håller eftersom så liten andel hittills har bytts ut.

På vattenledningsnätet säger driftstörningarna en hel del om ledningsnätets status. De material som läggs ned idag är nyare och detta bör innebära mindre driftstörningar. Hur driftsstörningarna utvecklar sig med tiden går dock i nuläget inte att säga.

På avloppsledningsnäten finns inte samma möjligheter att bedöma ledningars status utifrån ett nyckeltal motsvarande ”lagade läckor”. En spillvattenledning kan vara trasig länge utan att någon lägger märke till det. I stället finns det möjlighet att i alla fall invändigt inspektera ledningarna med hjälp av TV-inspektioner.

VA – Upplands-Bro kommun

Ansvar för VA-verksamheten i Upplands-Bro kommun ligger på VA-enheten under den tekniska avdelningen inom samhällsbyggnadskontoret. Intervju har hållits med teknisk chef samt enhetschef VA. Ansvarig nämnd är Tekniska nämnden.

Vad gäller dricksvatten är Upplands-Bro kommun sedan många år medlem i kommunalförbundet Norrvatten. Likaledes vad gäller avloppsvatten är kommunen sedan många år medlem i kommunalförbundet Käppalaförbundet.

I kommunen finns mellan 680-700 st enskilda brunnar och ca 2 000 st enskilda avlopp.

I Tekniska nämndens budget för 2016 finns totalt 5 st specifika nämndsmål som rör VA-verksamheten. Nedan följer en beskrivning av vart och ett:

- **Dricksvatten av hög kvalitet.** ”Invånarna i Upplands-Bro ska känna sig trygga med att dricksvattnet som kommunen levererar genom Norrvatten är rent och av hög kvalitet.” Indikator är antalet vattenprover utan anmärkning.
- **Förbättrade möjligheter för fler att ansluta sin fastighet till kommunalt VA genom byggnation av ny huvudvattenledning för Upplands-Bro – Sigtuna.** ”Vi fortsätter det påbörjade projektet med Norrvatten för en ny huvudvattenledning mellan Upplands-Bro och Sigtuna (UBS-projektet). Vi planerar för ett utvecklat vatten- och avloppsnät norr om Bro samhälle.”
- **Ett välfungerade VA-system med hög leveranssäkerhet.** ”Vi utvecklar och underhåller vatten- och avloppsnätet för att säkra vattentillgången i kommunen på lång sikt. Vi har god beredskap för extraordinära händelser som kan hota dricksvattenförsörjningen.” Indikator är andel inköpt vatten som skickas till rening (tillskottsvatten).
- **God framförhållning i planeringen av den tekniska infrastrukturen.** ”Vi deltar aktivt i samhällsbyggnadsprocessen, från tidiga planeringsskeden till genomförande, för att skapa goda förutsättningar att bygga ut den tekniska infrastrukturen i rätt ordning och i tid. Vi försöker nå så långt som möjligt få fram framtida driftskostnader i tidiga planeringsskeden. Vi tar ett större grepp kring den strategiska utvecklingen genom att ta fram en VA-plan och inleda arbetet med en avfallsplan. Vi bidrar med specialistkompetens i arbetet med nya detaljplaner.”
- **Taxor och avgifter ska vara aktuella, logiska samt anpassas så att de står i relation till de åtgärder som ska utföras.** ”Vid varje delårsbokslut och prognos säkerställs att taxorna är aktuella och rimliga.” Indikator är en årlig översyn.

VA-enheten har egen driftspersonal på 6 personer i form av driftsledare, rörläggare, maskinister etc. Enheten har även egna maskiner då mycket görs i egen regi, det finns ett sk inhouseperspektiv där kompetens internt värdesätts. På den administrativa sidan finns VA-chef, VA-ingenjör, VA-projektledare (har en bred roll) samt VA-handläggare (handhar t ex faktureringsrutiner, frågor från kund, kommunikation, hemsidan, frågor kring anslutningar etc). Det finns även två st GIS-ingenjörer som till viss del arbetar med VA-frågor. Kommunen har även ett sk Kundcenter där VA-verksamheten bekostar en heltidstjänst. Totalt finns i samband med granskningstillfället 12 heltidstjänster inom VA-enheten. I samband med granskningstillfället är två rekryteringar till nya tjänster aktuella. Detta avser en VA-ingenjör samt en rörläggare.

De gemensamma, administrativa kostnader som fördelas ut på VA-verksamheten är följande:

- Hyreskostnader/kostnader för kommunhuset/kulturhuset (pl 6) – fördelas per person i huset.
- IT-kostnader för bl a datorer, tillbehör och program/underhåll, fördelas på respektive kontor av IT-avdelningen utifrån antalet personer.

- Lönekostnader för 2 personer på ekonomi (controller och ekonomiassistent) samt kontorschef och kvalitetsstrateg. Fördelning sker för controller och ekonomiassistent med 13,33 % av lönekostnaden på VA-verksamheten. För kontorschef och kvalitetsstrateg sker fördelning med 5,00 % av lönekostnaden på VA-verksamheten. Fördelning sker utifrån antalet verksamheter samt bedömd resursåtgång.
- Nämndskostnader, fördelas utifrån antalet anställda.

Kunder/abonnenter kan alltid ta kontakt med kommunen vad gäller VA-frågor både via telefon och via kommunens hemsida (mail genereras). Det finns även en facebook sida som kan användas. Upplands-Bro kommun har utarbetat ett felanmälningssystem som heter Kundo. Systemet är gemensamt för hela kommunen, även frågor kopplade till VA kan anmälas i detta system. Kommunen har börjat utarbeta ett system kallat "En väg in", d v s att samtliga frågor från kunder, abonnenter etc ska gå via Kundcenter.

VA-verksamheten i en kommun är en avgiftsfinansierad verksamhet och ska i sin helhet bekostas av avgiftskollektivet, d v s skattemedel ska inte användas för denna verksamhet. Kommunen började med särredovisning av VA-verksamheten 2007. VA-verksamhetens resultat de senaste åren har varit positiva, men netto finns det en historisk skuld till skattekollektivet. Denna uppgår per den siste december 2015 till 4 523 tkr.

Kommunfullmäktige fattade beslut om nya taxor i slutet av 2013. Det gällde då både brukningstaxorna såväl som anläggningstaxorna. De nya taxorna gäller från den 1 januari 2014. Taxor/avgifter inom VA-verksamheten tas alltid upp som ett ärende i kommunfullmäktige en gång om året. Om ingen ändring sker av taxorna blir det ett anmälningsärende. En ny taxeöversyn kommer att ske i höst. För närvarande är brukningsavgiften per kubikmeter 17,76 kr. Då avser 40 % vatten (7,10 kr) och 60 % avlopp (10,65 kr).

De kommande åren kommer det att vara fråga om relativt stora investeringar vad gäller VA-verksamheten. Inom 5 år kommer en rad omvandlingsområden i kommunen att anslutas till VA-nätet, det gäller både områden i norra delen av kommun såväl som områden sydväst i kommunen.

Anslutnings-/anläggningsavgifter periodiseras på 30 år. Dessa ligger som en långfristig skuld, periodisering av intäkten sker varje år enligt matchningsprincipen för att möta kapitalkostnaderna vad gäller anläggningarna. Ledningsnätet skrivs av på 70 år och pumpstationer skrivs av på 15 år. De avskrivningar som görs ska spegla resursförbrukningen.

För närvarande pågår ett arbete i Upplands-Bro kommun med övergång till komponentredovisning med därtill kopplad komponentavskrivning. Det som återstår är att göra en uppdelning i komponenter vad gäller historiska investeringar.

Kommunen har avtal med Norrvatten vad gäller ansvar m m inom dricksvattensidan. Det föreligger ett starkt delegerat ansvar vad gäller dricksvattenproduktionen, det är kommunen som ansvarar för själva leveransen av dricksvattnet. Kommunen och Norrvatten har även ett nära samarbete vad gäller egenkontrollen.

Norrvatten och Käppalaförbundet har egna laboratorium och respektive kommunalförbund sköter provtagningarna. Vid klagomål eller nyinkopplingar ansvarar dock kommunen för provtagning och

skickar till respektive förbund för provtagning. Under de senaste åren har inga otjänliga vattenprov konstaterats.

Ledningsnätet i Upplands-Bro kommun är huvudsakligen från 50-, 60- och 70-talen. Kvaliteten på ledningsnätet påverkas bl a av material, läggningsteknik, markens beskaffenhet och fyllningsteknik.

I samband med granskningstillfället gör ansvariga handläggare bedömningen att underhållet inte varit helt tillfredsställande genom åren, d v s det finns en upparbetad underhållsskuld. Det pågår arbete med en långsiktig planering där även en investeringsplan ingår. Taxorna och även taxornas uppbyggnad ska kopplas till den långsiktiga utbyggnaden/omvandlingen av VA-nätet.

Varje år sker inrapportering av både taxe- såväl som driftsuppgifter till Svenskt Vatten. Svenskt Vatten har en statistikdatabas som heter VASS där jämförelser mellan olika kommuner kan göras.

I samband med intervjun ställdes frågor kring självkostnaderna vs de taxor/avgifter som tas ut gentemot abonnenterna. Bedömning görs att taxorna är i hyfsad balans, dock har man högre kostnader vid intag av dagvatten än vad taxorna återspeglar.

Kommunens läge vid Mälaren gör att det sker mycket åtgärder vad gäller dagvatten och även vattenskyddsområden. Det är Norrvatten som ansvarar för vattenverken som förser kommunen med dricksvatten.

I samband med arbeten/uppgrävningar av gator/vägar sker alltid en diskussion mellan VA och gata/park hur stor del VA ska stå för och därmed hur mycket avgiftskollektivet ska stå för gentemot hur stor del som gata/park ska stå för och som därmed ska bekostas av skattekollektivet. Vid t ex utbyggnader och nyanläggning av dagvatten finns ett tydligt och väletablerat system för detta. En gråzon är äldre delar där det kan vara svårare att göra en uppdelning. Det bedöms som viktigt att likartade åtgärder leder till likartade behandlingar d v s att man är konsekvent.

I kommunen finns en vattentäkt, Mälaren. Det sker ett flertal olika provtagningar av vattnet i Mälaren, både standardanalyser såväl som fördjupade analyser. Det finns inga reservtäckter i nuläget. För närvarande pågår en utbyggnad/installation av rundmatnings-/reduktansledning till Sigtuna kommun.

Under 2013 var samhället Bro utan vatten p g a en vattenläcka. 2011 och 2012 förekom det översvämningar i Bro. I övrigt har inget riktigt allvarligt hänt de senaste åren.

Det finns ingen plan/inget schema att fullständigt filma eller fotografera VA-ledningarna. Filmning eller fotografering görs vid nyanläggningar respektive vid driftsstörningar. Kommunen har egen felsöknings-/felmätningstrustning. Läcksökning sker områdesvis, tanken är att ”beta av” hela kommunen under en femårsperiod. För närvarande bedöms det som att det finns relativt stora problem med inläckage.

En utmaning framöver är när fastigheter i de aktuella omvandlingsområdena ska kopplas på VA-nätet. Det är många olika exploatörer som är involverade i utbyggnaderna. Två st GIS-ingenjörer arbetar med att fullständigt upprätta och dokumentera den s k VA-kartan.

Deltagande/samarbete i olika nätverk förekommer. Norrvatten kallar till olika träffar. Det finns även en s k ”teknisk delegation” där medlemskommunerna i Norrvatten och Käppalaförbundet ingår. Länsstyrelsen har dessutom ett nätverk som heter ”Mälaren – en sjö för miljoner”. Det finns även ett ”dagvattennätverk” för kommunerna i norra Storstockholmsområdet. Även informella nätverk förekommer.

9. Bedömning och rekommendationer

Efter genomförd granskning bedömer vi att rutinerna avseende kommunens VA-verksamhet i huvudsak är ändamålsenliga och tillräckliga, men att det finns utrymme för vissa ändringar/förbättringar av rutinerna för att ytterligare stärka den interna kontrollen och att säkerställa att oönskade händelser inte inträffar.

Vi lämnar nedanstående rekommendationer i syfte att uppnå en förbättrad intern kontroll:

- VA-enheten bör fortsätta arbetet med att ta fram en VA-plan samt med denna som grund även en heltäckande respektive löpande filmnings-/fotograferingsplan vad gäller VA-nätet.
- Arbetet med den s k VA-kartan bör färdigställas. Detta innefattar bl a registrering av uppgifter i särskild drift- och underhållsmodul.
- Arbetet med övergång till komponentredovisning med därtill kopplad komponentavskrivning bör slutföras. Det som i nuläget återstår är uppdelning i komponenter vad gäller historiska investeringar.
- En översyn av självkostnadsdelarna bör göras. Det är självkostnaden som ligger till grund för taxornas storlek. I samband med granskningstillfället framgick det att kostnaderna vad gäller intag av dagvatten är större än vad som återspeglas i taxorna.
- Arbetet vad gäller den långsiktiga planeringen bör slutföras och löpande uppdateras. Detta gäller såväl investeringar som underhåll. Taxorna och deras konstruktion ska vara en del i detta arbete. Tidigare år har underhållet kring nätet inte varit tillräckligt varvid en s k underhållsskuld uppstått. Det är viktigt att bibehålla värdet på anläggningskapitalet.

KPMG, dag som ovan

Anders Petersson
Certifierad kommunal yrkesrevisor